

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та природокористування
Навчально-науковий інститут економіки та менеджменту
Кафедра суспільних дисциплін

"ЗАТВЕРДЖУЮ"

Проректор з науково-педагогічної,
методичної та виховної роботи

_____ О.А. Лагоднюк

«__» _____ 2020 р.

07-03-139

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Program of the Discipline

ДИТЯЧА ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХОТЕРАПІЯ

CHILD PSYCHOLOGY AND PSYCHOTHERAPY

для здобувачів I (бакалаврського) рівня вищої освіти
for applicants and (bachelor) level of higher education

спеціальності 053 «Психологія»

specialty 053 «Psychology»

Рівне-2020

Робоча програма навчальної дисципліни «**Дитяча психологія та психотерапія**» для здобувачів I (бакалаврського) рівня вищої освіти, які навчаються за ОПП «Психологія» спеціальності «Психологія». Рівне: НУВГП, 2020. 17 с.

Розробник: Примачок Л.Л., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри суспільних дисциплін.

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри суспільних дисциплін
Протокол від «17» січня 2020 р. № 8

Завідувач кафедри суспільних дисциплін

Олексін Ю.П.

Керівник групи забезпечення
спеціальності

Оксентюк Н.В.

Схвалено Науково-методичною радою з якості ННІ ЕМ
Протокол від «06» лютого 2020 р. № 3

Голова Науково-методичної ради з якості ННІЕМ

Ковшун Н.Е.

© Примачок Л. Л., 2020 рік
© НУВГП, 2020 рік

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Дитяча психологія та психотерапія» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів спеціальності 053 «Психологія».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є психологічні та вікові особливості дитячого організму; методи та засоби психотерапевтичного впливу з метою зміцнення та захисту дитячого організму. Згідно зі Стандартом вищої освіти України із галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальності 053 Психологія I (бакалаврського) рівня психолог повинен розуміти важливість впливу на організм в різні вікові періоди екзогенних та ендогенних чинників та за потреби надання психотерапевтичної допомоги.

При вивченні даної дисципліни розглядаються теоретичні підходи вікової періодизації, характеристики кожного вікового періоду життя дітей, аналізуються чинники, види, та засоби застосування психотерапії з метою відновлення, збереження, зміцнення та подальшого повноцінного розвитку дітей та підлітків.

Вивчення курсу передбачає наявність систематичних та ґрунтовних знань із суміжних курсів: «Загальна психологія», «Вступ до спеціальності», «Практикум з психології», «Психологія конфлікту», «Вікова психологія», «Основи психотерапії», «Педагогічна психологія».

АНОТАЦІЯ

Навчальна дисципліна «Дитяча психологія та психотерапія» вивчає психологічний розвиток дітей та підлітків на різних вікових етапах та застосування різноманітних методів психотерапії як засобу відновлення, збереження, зміцнення здоров'я та подальшого розвитку дитячого організму. Вона досліджує критерії психічного та соціального здоров'я, методи діагностики, оцінки та самооцінки фізичного, психічного та соціального здоров'я дітей.

Мета дисципліни «Дитяча психологія та психотерапія» полягає в оволодінні теоретичними та практичними основами сучасної дитячої психології та психотерапії, принципами надання психотерапевтичної допомоги, збереженні та зміцненні здоров'я дітей, засвоєнні методів та прийомів роботи з виявлення фізичного, соціального та психічного рівнів їх здоров'я, впливу на організм за допомогою сучасних оздоровчих психотерапевтичних технологій, а також формуванні свідомого ставлення до власного здоров'я та ведення здорового способу життя.

Ключові слова: дитяча психологія, вікові особливості, періоди життя, дошкільний вік, шкільний вік, підлітковий вік, психотерапія, чинники ризику, стрес, психотехнічні прийоми, психотерапевтична допомога, психотерапевтична ерудиція, дитяча психотерапія, психотехніки.

Abstract

The course "Child Psychology and Psychotherapy" studies the psychological development of children and adolescents at different ages and the use of various methods of psychotherapy as a means of restoration, preservation, health promotion and further development of the child's body. It examines the criteria of mental and social health, methods of diagnosis, evaluation and self-assessment of the physical, mental and social health of children.

The purpose of the discipline "Child Psychology and Psychotherapy" is to master the theoretical and practical foundations of modern child psychology and psychotherapy, the principles of providing psychotherapeutic assistance, preserving and strengthening the health of children, mastering methods and techniques to identify the physical, social and mental ' I, the impact on the body through modern wellness psychotherapy technologies, as well as forming a conscious attitude to their own health and leading a healthy lifestyle.

Key words: child psychology, age characteristics, periods of life, preschool age, school age, adolescence, psychotherapy, risk factors, stress, psychotechnical techniques, psychotherapeutic help, psychotherapeutic erudition, child psychotherapy, psychotechnics.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	<u>Галузь знань</u> 05 «Соціальні та поведінкові науки»	Нормативна	
	<u>Спеціальність</u> 053 «Психологія»		
Модулів - 1	<u>Спеціалізація:</u> Психологія	<i>Рік підготовки:</i>	
Змістових модулів - 2		4-й	4-й
		<i>Семестр</i>	
Загальна кількість годин - 90	<u>Рівень вищої освіти:</u> бакалавр	8-й	8-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних - 4 самостійної роботи студента - 2		<i>Лекції</i>	
		16 год.	2 год.
		<i>Лабораторні</i>	
		16 год.	6 год.
		<i>Самостійна робота</i>	
		58 год.	82 год.
		Вид контролю: залік	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета вивчення навчальної дисципліни «Дитяча психологія та психотерапія» полягає у засвоєнні філософських, загально-теоретичних основ і організаційно-методичних засад сучасної дитячої психології та психотерапії, принципів надання психотерапевтичної допомоги, прийнятих у відповідному напрямі; набутті належної психотерапевтичної ерудиції у виробленні базових терапевтичних умінь і навичок; формуванні професійної культури і етики практичного психолога.

Предметом навчальної дисципліни є вивчення загальнотеоретичних та методологічних основ дитячої психології та психотерапії, та вікових змін.

Завдання:

1. Розкрити вихідні методологічні засади і теоретичні побудови про природу людини, структуру особистості і критерії психічного здоров'я, прийняті відповідним психотерапевтичним напрямом.
2. Виокремити суть, види, сфери застосування і фактори ефективності дитячої психотерапії.
3. Класифікувати принципи застосування, процедурні особливості і психотехнічні прийоми кожної з розглянутих систем психотерапії.
4. Визначити сфери застосування і межі компетентності відповідної психотерапевтичної традиції.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати:

- ✓ зміст основних понять і концепцій психосоціального розвитку дітей різного віку,
- ✓ критерії визначення нормальної і патологічної ліній розвитку,
- ✓ особливості спеціальних психотехнологій сприяння і корекції розвитку особистості в дитячому віці,
- ✓ спрямованість і терапевтичні функції тих чи тих психотехнічних процедур,
- ✓ способи підвищення психотерапевтичної компетентності – теоретичної і практичної, наукові джерела і персональні носії передових психотерапевтичних ідей і психокорекційного досвіду;
- ✓ *розуміти* зміст, межі та принципи застосування відповідного виду і методу дитячої психотерапії, компенсаторні можливості розвивальних психотехнік, логіку терапевтичного процесу, обґрунтованість і доцільність застосування певних терапевтичних технік з дітьми певного віку;

вміти:

- ✓ *застосовувати* теоретичні конструкти з метою інтерпретації життєвої ситуації дитини та концептуальні моделі психотерапевтичної допомоги, поняттєво-термінологічний тезаурус навчальної дисципліни для ідентифікації певної психологічної проблеми юної особистості, ресурсів її розвитку і компенсації, комплекс відповідних психотехнік для її успішного розв'язання;
- ✓ *синтезувати*: методи, процедури і психотехніки, запозичені з різних терапевтичних шкіл задля досягнення бажаного психотерапевтичного ефекту, адекватну психологічній проблемі стратегію психотерапевтичної допомоги дитині та її оточенню на релевантну концепцію особистості;
- ✓ *оцінювати*: чужий і власний терапевтичний досвід з урахуванням прийнятих у даній психотерапевтичній парадигмі критеріїв ефективності та вікових норм психічного здоров'я, світоглядну спрямованість терапевтичного мислення і професійної мотивації дитячого психотерапевта, рівень обізнаності здобувачів освіти у галузі психотерапії, сформованість їхніх професійних інтересів.

Вивчення навчальної дисципліни «Дитяча психологія та психотерапія» спрямовано на формування таких компетенцій:

Загальні компетентності:

- ✓ здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;
- ✓ навички використання інформаційних і комунікаційних технологій;
- ✓ здатність вчитися і оволодівати професійними знаннями;
- ✓ здатність бути критичним і самокритичним;
- ✓ здатність генерувати нові ідеї (креативність);
- ✓ здатність діяти на основі етичним міркувань (мотивів)

Фахові (спеціальні) компетентності спеціальності:

- ✓ здатність і готовність аналізувати та моделювати психологічні феномени та їх динаміку;
- ✓ емпатійність, толерантність;
- ✓ здатність і готовність мислити критично, системно і самогенно;
- ✓ розуміння основних теоретичних понять, термінів, законів та закономірностей психологічної науки;
- ✓ знання юридичних та морально-етичних (екологічно орієнтованих) нормативно-регулятивних засад професійної діяльності психолога і готовність неухильно дотримуватись їх.

3. Програма навчальної дисципліни

МОДУЛЬ I

Змістовий модуль 1. «Теоретико-методологічні основи психотерапії дітей і підлітків».

Тема 1. *Передумови розвитку та організаційно-деонтологічні засади психотерапії дітей та підлітків.*

Поняття про предмет дитячої і підліткової психотерапії та історію її розвитку. Зв'язок психотерапії дітей і підлітків з психологією розвитку і патопсихологією, психокорекцією, психодіагностикою, психологічним консультуванням. Загальні фактори ефективності і види дитячої психотерапії.

Організація і структурування психотерапевтичного процесу з дітьми та підлітками. Вимоги до професійної освіти в царині дитячої та підліткової психотерапії. Дотримання етичних принципів у психотерапії дітей і підлітків. Критерії професіоналізму психотерапевта, який працює з дітьми і підлітками.

Тема 2. *Психодинамічна традиція в дитячій психотерапії.*

Основні концепти динамічної дитячої психотерапії. Особливості застосування дитячого психоаналізу (З. і А. Фрейда, М. Кляйн та ін.). Аналітична індивідуальна психотерапія А. Адлера. Гуманістичний психоаналіз Е. Фромма. Трансактний аналіз Е. Берна в дитячій психотерапії. Розвиток психодинамічної традиції в школі Т.С. Яценко.

Тема 3. *Когнітивно-біхевіоральний напрям психотерапії дітей і підлітків*

Когнітивний підхід А. Бека. Раціонально-емотивна терапія А. Елліса. Терапія реальністю У. Глассера. Особливості застосування когнітивно-поведінкової терапії (КПТ) у роботі з дітьми. Схема-терапія: модель роботи з частками (Дж. Янг). Нейролінгвістичне програмування. Здобутки Українського інституту когнітивно-поведінкової терапії (О. Романчук) в популяризації КПТ і підготовці фахівців з дитячої психотерапії.

Тема 4. *Екзистенційно-феноменологічна орієнтація психотерапії дітей і підлітків*

Гуманістична психотерапія К. Роджерса. Експресивна психотерапія Н. Роджерса. Логотерапія В. Франкла і А. Ленгле. Гештальт-терапія Ф. Перлза. Терапевтична метафора в казкотерапії. Терапія творчим самовираженням. Ігрова терапія. Психогімнастика. Музикотерапія. Танцювальна терапія. Бібліотерапія. Проективне малювання та його психотерапевтичний ефект.

Змістовий модуль 2. «Вікові особливості застосування форм і методів психотерапії дітей і підлітків».

Тема 5. Особливості дитячої психотерапії дітей дошкільного віку.

Психологічні особливості дітей дошкільного віку. Симптомо-орієнтована терапія дошкільників (дитячі страхи, енурез, заїкання, сором'язливість, агресивність, імпульсивність тощо). Методика проведення психогімнастики в контексті налагодження процесів емоційно-вольової саморегуляції поведінки. Розвивально-корекційні та виховні функції казкотерапії. Ігрова терапія з дітьми та умови її проведення. Аналіз деструктивних взаємодій, психологічних ігор та запобігання формуванню віктимних життєвих сценаріїв у дошкільному віці.

Тема 6. Особливості дитячої психотерапії дітей молодшого шкільного віку.

Психологічні особливості дітей молодшого шкільного віку. Типові психологічні труднощі молодших школярів (шкільна дезадаптація, дидактогенія, особистісна тривожність на тлі академічної неуспішності тощо). Методика застосування арт-терапії (музики, танців, драматизації, малювання), бібліотерапії. Тренінг асертивності. Методи ефективної психотерапевтичної бесіди (переконування з арсеналу КПТ, навіювання – терапевтична метафора, НЛП, наслідування – психогімнастика й експресивна психотерапія загалом).

Тема 7. Психотерапія підлітків.

Психологічні особливості підліткового віку. Емоційні (вразливість до стресу, депресія, тривожність тощо) та поведінкові (невпевненість, адикції, схильність до асоціальної поведінки та ін.) розлади. Ігрова терапія з підлітками (тренінги асертивності, сенситивності, особистісного зростання тощо). Методи психопрофілактики булінгу і віктимної поведінки підлітків.

Тема 8. Психотерапевтична робота з сім'ями.

Проблема міжпоколінних трансмісій. Віктимний сімейний міф і життєствердний конструктивний наратив. Поняття про системну сімейну терапію. Методики сімейної психотерапії: «Сімейна фотографія», «Сімейна скульптура», «Сімейний ритуал», «Порівняння цінностей» та ін. Конфліктний діалог і принципи гармонізації дитячо-батьківських стосунків.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	ср		л	п	лаб	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль 1. «Теоретико-методологічні основи психотерапії дітей і підлітків»												
Тема 1. <i>Передумови розвитку та організаційно-деонтологічні засади психотерапії дітей та підлітків.</i>	11	2	2			7	12		1			11
Тема 2. <i>Психодинамічна традиція в дитячій психотерапії.</i>	11	2	2			7	12		1			11
Тема 3. <i>Когнітивно-біхевіоральний напрям психотерапії дітей і підлітків.</i>	11	2	2			7	11		1			10
Тема 4. <i>Екзистенційно-феноменологічна орієнтація психотерапії дітей і підлітків.</i>	11	2	2			7	11		1			10
Разом за змістовим модулем 1	44	8	8			28	46		1	3		42

Змістовий модуль 2. «Вікові особливості застосування форм і методів психотерапії дітей і підлітків»											
Тема 5. <i>Особливості дитячої психотерапії дітей дошкільного віку.</i>	11	2	2			7	11	1		1	10
Тема 6. <i>Особливості дитячої психотерапії дітей молодшого шкільного віку.</i>	11	2	2			7	11			1	10
Тема 7. <i>Психотерапія підлітків.</i>	12	2	2			8	11			1	10
Тема 8. <i>Психотерапевтична робота з сім'ями.</i>	12	2	2			8	11				10
Разом за змістовим модулем 2	46	8	8			30	44	1		3	40
Усього разом	90	16	16			58	90	2		6	82

5. Теми практичних робіт

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
МОДУЛЬ І			
Змістовий модуль 2. «Теоретико-методологічні основи психотерапії дітей і підлітків»			
1	Тема. <i>Передумови розвитку та організаційно-деонтологічні засади психотерапії дітей та підлітків.</i>	2	-
2	Тема. <i>Психодинамічна традиція в дитячій психотерапії.</i>	2	1
3	Тема. <i>Когнітивно-біхевіоральний напрям психотерапії дітей і підлітків.</i>	2	1
4	Тема. <i>Екзистенційно-феноменологічна орієнтація психотерапії дітей і підлітків.</i>	2	1
Змістовий модуль 2. «Вікові особливості застосування форм і методів психотерапії дітей і підлітків»			
5	Тема. <i>Особливості дитячої психотерапії дітей дошкільного віку.</i>	2	1
6	Тема. <i>Особливості дитячої психотерапії дітей молодшого шкільного віку.</i>	2	1
7	Тема. <i>Психотерапія підлітків.</i>	2	1
8	Тема. <i>Психотерапевтична робота з сім'ями.</i>	2	-
Разом		14	6

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Ден фор	Заоч фор
1	<i>Тема. Передумови розвитку та організаційно-деонтологічні засади психотерапії дітей та підлітків.</i>	7	11
2	<i>Тема. Психодинамічна традиція в дитячій психотерапії.</i>	7	11
3	<i>Тема. Когнітивно-біхевіоральний напрям психотерапії дітей і підлітків.</i>	7	10
4	<i>Тема. Екзистенційно-феноменологічна орієнтація психотерапії дітей і підлітків.</i>	7	10
5	<i>Тема. Особливості дитячої психотерапії дітей дошкільного віку.</i>	7	10
6	<i>Тема. Особливості дитячої психотерапії дітей молодшого шкільного віку.</i>	7	10
7	<i>Тема. Психотерапія підлітків.</i>	8	10
8	<i>Тема. Психотерапевтична робота з сім'ями.</i>	8	10
Усього разом		58	82

За виконання самостійної роботи, студент звітується написанням рефератів.

7. Індивідуальні завдання

Згідно навчальних планів – не передбачено.

8. Методи навчання

Під час викладання курсу використовують наступні методи навчання:

- індуктивний метод – для вивчення явищ від одиничного до загального;
- дедуктивний метод – для вивчення навчального матеріалу від загального до окремого, одиничного;
- аналітичний метод – мисленнєвого або практичного розкладу цілого на частини з метою вивчення їх суттєвих ознак;
- проблемний виклад матеріалу – для створення проблемної ситуації;

– пояснювально-ілюстративний метод – для отримання знань студентами на лекціях, з навчальної або методичної літератури, сприймання та осмислення фактів, оцінки, висновків;

– репродуктивний метод – при виконанні індивідуальних завдань діяльність студентів, певною мірою, носить алгоритмічний характер, завдання виконуються за інструкціями, згідно зразків та прикладів.

9. Методи контролю

Для студентів денної форми навчання: усне опитування на практичних заняттях, захист індивідуальних домашніх завдань, реферування наукової літератури, розв'язання психологічних задач, модульні тестування.

Для студентів заочної форми навчання: захист контрольної роботи, захист індивідуальних завдань, реферування наукової літератури, тестування.

10. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота								Екземен		Сума
Змістовий модуль № 1				Змістовий модуль № 2				40		
Т 1	Т 2	Т 3	Т 4	Т 5	Т 6	Т 7	Т 8	МК 2	МК 2	
7	7	7	7	8	8	8	8	20	20	100

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою	
	для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	відмінно	зараховано
82-89	добре	
74-81		
64-73	задовільно	
60-63		
35-59	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

11. Методичне забезпечення

1. Опорні конспекти лекцій.
2. Інтерактивний комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни (ІКНМЗД).
3. Нормативні документи МОН України.
4. Наочні посібники та відеофільми.
5. Матеріальні засоби навчання, комп'ютерне забезпечення.

12. Рекомендована література

Базова

1. Горбунова В. Виховання без нервування. Харків, 2014. 214 с.
2. Кривоніс Т. Г. Теорія та практика особистісної психотерапії. К.: Вид дім «Слово», 2012. 243 с.
3. Литвиненко С.А. Ігротерапія / С. А. Литвиненко. К. : Шкільний світ, 2010.
4. Ложкин Г. В. Психология здоровья человека: учебное пособие / Г. В. Ложкин, М. И. Мушкевич, Ю. А. Бохонкова; под ред. проф. Г. В. Ложкина. Луганск: Изд-во «Ноулидж», 2012. 288 с.
5. Профілактика синдрому емоційного вигорання педагогів / уклад. А. Г. Дербеньова, А. В. Кунцевська. Х.: Вид. група «Основа», 2009. 223 с.

Допоміжна

1. Бондаревська Л. Л. Ігрові технології в роботі психолога / Л. Л. Бондаревська, С. М. Аврамченко, І. В. Євтушенко. К. : Марич, 2009. 158 с.
2. Глива Є. Вступ до психотерапії. Острог-Київ, 2004. 368 с.
3. Гулина М. А. Терапевтическая и консультативная психология. СПб.: Речь, 2007. 301 с.
4. Детская и подростковая психотерапия / под ред. Е.В. Филипповой. М.: Издательство Юрайт, 2017.
5. Дуткевич Т. В. Дитяча розвивально-корекційна психологія. К. : Центр учбової літератури, 2017.
6. Каліна Н. Ф. Психотерапія. К.: Академвидав, 2010. 288 с.
7. Карпенко Є. В. Організація тренінгу спілкування з дітьми різного віку. Дрогобич, 2016.
8. Кузікова С. Б. Основи психокорекції : навч. посіб. К.: Академвидав, 2012. 312 с.
9. Кузікова С. Б. Теорія і практика вікової психокорекції: Навч. посібник. Суми, 2006.
10. Пов'якель Н. І. Психопрофілактика конфліктів. К. : Шкільний світ, 2012.
11. Психологічне забезпечення психічного і фізичного здоров'я / Навчальний посібник: М. С. Корольчук, В. М. Крайнюк, А. Ф. Косенко, Т. І. Кочергіна / Загальна редакція М. С. Корольчук. К.: Фірма «ІНКОС», 2002. 272 с.
12. Т. І. Конькова. Формування здорового способу життя школярів засобами родинної педагогіки: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. 3-тє вид., перероб. і доп. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2013. 232 с.
13. Скотна Н., Стець В. Патопсихологічний словник. Дрогобич, 2016.

14. Щербатых Ю. В. Психология стресса и методы коррекции. СПб.: Питер, 2008. 256 с.
15. Яценко Т. С. Динамика развития глубинной психокоррекции: теория и практика. Днепропетровск: «Инновация», 2015. 388 с.

13. Інформаційні ресурси

1. Національна бібліотека ім.В.І.Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
2. Обласна наукова бібліотека (м.Рівне, майдан Короленка,6). URL: <http://www.libr.rv.ua/>
3. Рівненська централізована бібліотечна система (м.Рівне, вул. Київська,44). URL: <http://www.cbc.rv.ua/>
4. Наукова бібліотека НУВГП (м.Рівне, вул. Олекси Новака, 75). URL: <http://nuwm.edu.ua/naukova-biblioteka> (інформаційні ресурси у цифровому репозиторії)
5. Психологічний сайт. URL: http://www.syntone-spb.ru/library/books/content/1068.html?current_book_page=all

